

WEHE ATU HE TĒ KURA HARAMAI HE TĒTĒ KURA

I te marama o Mahuru 1989, ka whakauru mai a Hēmi Taumāunu ki konei mahi ai mō te wā poto nei, ā, nō ngā rā whakamutunga o Hui-tanguru 1990 i huri ai te ihu o tōna waka ki Te Whare Wānanga O Wikitoria ki te whakatutuki i tāna i ngaki ai. Kia kaha, e tama, ko te pae tawhiti whāia kia tata, ko te pae tata whakamaia kia tina.

I mua tata i te wehenga atu o Hēmi, ka pānuitia te tūranga mahi i whakawāteahia e ia, ā, ka uru mai he kaimahi hou hei whakakapi. Ko Warekorangimatapu Te Angina tōna ingoa, nō Tūwharetoa me Ngāti Apa. Nau mai, e tama, kia mihia koe, nau mai, whakaputa i a koe.

NGĀ WHAKAMĀTAUTAU KAIWHAKAMAORI

Kua whakaritea e Te Taura Whiri I Te Reo Māori kia rua ngā wāhanga whakamātautau. Ko te whakamātautau kaupapa whānui me te whakamātautau kaupapa ture, arā, e pā noa iho ana ki ngā mahi o roto i ngā whare whakawā me ngā whakahaere o roto i te ture.

Me whiwhi rawa te kaitono ki ētahi, ki te katoa rānei o ngā pepa o te whakamātautau whānui, ka āhei ai ia ki te whakauru ki ngā whakamātautau e pā ana ki ngā whakahaere o roto i te ture.

E toru ngā pepa o ia wāhanga, arā, ō te whakamātautau whānui me ō te whakamātautau e pā ana ki te ture. E whai ake nei te rārangi o aua pepa:

1. Pepa kōrero – Mā konei e whakatakoto ngā kōrero o tēnei pepa. Mā te kaiwhakahaere o tēnei wāhanga e whiū ngā pātai i te reo Māori, i te reo Pākehā. Ko tā te kaitono he whakapākehā mai, he whakamāori mai rānei i taua wā tonu. (Kei te kaiwhakahaere te tikanga mō te roanga atu o tēnei pepa. Ka taea noatia te kitea atu o te matatau o te kaitono ki te reo i roto i te wā poto.)

2. Pepa tuhituhi – Mā konei e whakatakoto ngā kōrero hei whakamāori. Ko tā te kaitono he whakamāori kupu Pākehā, he whakapākehā kupu Māori. (E toru hāora te roa atu o tēnei pepa.)

3. Pepa tuhituhi – Mā konei e whakatakoto ngā kaupapa. Ko tā te kaitono he tuhituhi i ōna anō whakaaro mō tētahi anake o ēnei kaupapa. Me tuhi ki te reo Māori anake. (E toru hāora te roa atu o tēnei pepa.)

E āhei ana te kaitono ki te whai mai i te pepa kōrero noa iho, i ngā pepa tuhituhi noa iho rānei, i te katoa rānei o ngā pepa.

Kia maumahara. Ko te wāhanga whakamātautau whānui anake ka whakahaeretia ā te marama o Haratua e heke mai nei. Kia mutu te wāhanga whānui, ka whakatauhia āhea whakahaere ai i te wāhanga e pā ana ki te ture.

HE MARAMATAKA, HE PANUI WHAKAAHUA

I tino whāia nuitia te Maramataka 1990 a Te Taura Whiri I Te Reo Māori, ā, ko te rua mano i tāia, Tau Hou rawa ake kua pau kē te hoko. He nui noa ake te hunga i tono i ngā maramataka i tāia, ā, kei te haere tonu mai ngā tono.

Nā te kaha o te whāinga mai o tēnei maramataka e takune ana Te Taura Whiri ki te tā anō i tētahi mō te tau 1991. Ka āhua rite anō tēnei ki tō te tau 1990, engari tērā pea ka raua mai ētahi o ngā taonga o ēnei rā i te taha o ērā o nehe.

Ko te hunga e tōmina ana ki te hoko i te maramataka mō te tau 1991, me tuhi mai ki Te Taura Whiri I Te Reo Māori, nā te mea i kī ō tātou koroua, kuia, “Mua kai kai, muri kai hūare”. Kāore anō kia whakatauhia te utu, engari ka āhua rite tonu ki tō tēnei tau, arā, 45 tāra me te uru mai o te tāke hokohoko ki taua utu.

Kua oti mai hoki i a mātou tētahi pānui whakaahua tino ātaahua, e pēnei ana te whakahau o runga, “Me ū, Māori mā! Kōrero Māori i ngā wā katoa, i ngā wāhi katoa!” Ka taea te hoko mai i konei mō te rima tāra. Me whakakī te puka tono, ka tuku mai.

HE ĪNOI MŌ TE REO MĀORI

I whakaritea mā Tā Kīngi Matutaera Īhaka e tito he ĭnoi mō te wā whakanui i te reo Māori kua whakataungia nei e Te Taura Whiri mō te 22-29 o Hōngongoi 1990.

I.

Nāu, e te Atua Kaha Rawā, i homai ngā reo o tēnā iwi, o tēnā iwi puta noa i te ao, ā, tukuna mai ana e koe ki ētahi ko te whakamāoritanga o aua reo: ko tō mātou reo, te reo Māori, i homai e koe i te orokohanganga rā anō o te ao hei koha māu ki a mātou ki te iwi Māori hei pupuri mā mātou mō āke tonu atu; kaua e te Matua e tukua tēnei tino taonga kia rite ki te moa ka ngaro, engari whakakahangia mātou katoa ki te ako, ki te pupuri kia mau, kia ita, hei koha mā mātou ki te ao, ki a koe anō hoki; tēnā koe te ora nā te Kīngi tahi nā me te Tama me te Wairua Tapu kotahi anō Atua, ā āke tonu atu. Āmine.

II.

Kia hari te hāmama ki a Ihowa, e ngā whenua katoa: mahi atu ki a Ihowa i runga i te koa, waiata haere ki tōna aroaro. Kia mātau ki a Ihowa, ko ia te Atua: nāna tātou i hanga, ehara hoki i a tātou: ko tana iwi tātou, ko ana hipi e hēpara ai. Tomokia ōna tatau i runga i te whakawhetai, ōna marae i runga i te whakamoemiti: whakawhetai ki a ia, whakapaingia tōna Ingoa. He pai hoki a Ihowa, pūmau tonu tana mahi tohu: ā, kei tēnā whakatupuranga, kei tēnā whakatupuranga tōna pono. Kia whakakorōriatia te Matua, te Tama: me te Wairua Tapu; ko te ritenga ia i te tīmatanga, a tēnei anō i nāiane: ā, ka mau tonu iho, ā ake ake ake. Āmine.